

PSYCHOLOGICAL METHODS OF FORMING THE IMAGE OF THE TEACHER

Sohibjamol Juraeva Norkobilovna
Doctor of Psychology, Associate Professor

Annotation

This article focuses on the issues of comprehensive social development measures in the higher educational institutions of our country, the basic requirements for the formation of the pedagogical image in the development of modern education, as well as the issues of increasing their effectiveness.

Key word: Dynamics, image, kompetentlig, education, skill, pedagogic, information, modern, diagnostic, society, quality, emotional, communication, remote, contemplation, perception, creative, human, object, principle, profession, informatization.

Аннотация

Ушбу мақолада бугунги кунда Олий таълим тизимидаги педагог имиджини мамлакатимиз олий ўқув юртларида ҳар томонлама ижтимоий ривожлантириш чора-тадбирлари, замонавий таълимни ривожлантиришда педагог имиджини шакллантиришга қўйилган асосий талаблар, ҳамда, уларнинг самарадорлигини ошириш масалаларига қаратилган.

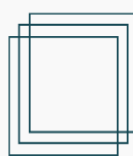
Калит сўзи: Динамика, имидж, компетентлиг, таълим, маҳорат, педагог, ахборот, замонавий, диагностик, жамият, сифат, ҳиссий, коммуникация, масофавий, тафаккур, идрок, креатив, инсон, объектив, тамойил, касб, ахборотлаштириш.

Аннотация

В данной статье рассматриваются вопросы комплексных мер социального развития в высших учебных заведениях нашей страны, основные требования к формированию педагогического имиджа в условиях развития современного образования, а также вопросы повышения их эффективности.

Ключевые слова: Динамика, имидж, компетентность, образование, мастерство, педагогика, информация, современность, диагностика, общество, качество, эмоциональность, коммуникация, дистанция, созерцание, восприятие, творчество, человек, объект, принцип, профессия, информатизация.

Кириш: Ўзбекистонда янги жамиятнинг барпо этилиши, таълим тизимидаги туб ислохатлар, одамлар онгидаги катта ўзгаришлар, “Ўзбекистон келажаги буюк давлат”, “Янги Ўзбекистон” шиорини ҳаётий реалликка айлантириш кўп

жиҳатдан Олий таълим тизимидаги профессор-ўқитувчиларнинг салоҳияти, шахсий сифатлари ва жамиятда тутган мавқеига боғлиқ[1]. Юқоридагиларни талаб даражасида сақланишини маълум жиҳатдан Олий таълимдаги педагог имиджи белгилайди. Педагогларнинг имиджи қанчалик юқори бўлса, шунчалик ёшлар орасидаги катта ақл эгалари шу соҳага ўзларини бағишлайдилар, уларни касб фаолиятига айлантирадилар ва аксинча педагог имиджи етарли савияда бўлмаса интеллектуал ёшлар ушбу касбни четлаб ўтишга ҳаракат қиладилар. Демак, Олий таълим тизимидаги педагог имиджи мамлакатни иқтисодий ва ижтимоий ривожланишини белгиловчи муҳим омиллардан бири ҳисобланади. Бугунги кунда айрим сабабларга кўра замонавий педагог имиджини етарли савияга кўтаришнинг эҳтиёжи мавжуд, чунки у талаб даражасида эмас.

Анализ ва таҳлил: Бизнинг фикримизча, бугунги кунда барча ривожланган давлатларнинг ўтиш даврида муқаррар равишда кузатилиши мумкин бўлган зиёлийлар шу жумладан Олий таълим тизимидаги педагоглар имиджида талайгина ўзгаришларни кўришимиз мумкин[5].

Олий таълимни ахборотлаштириш, ахборот тенглиги, таълим ресурсларидан эркин фойдаланиш ҳолати ва Олий мактаб амалиётида масофавий таълимдан фойдаланиш замонавий педагогларни ахборот эксклюзивлигидан маҳрум қилади ва ўз саъй-ҳаракатларини педагогик фаолиятнинг бошқарув функциясига қаратади. Ахборотлилик педагогик мулоқотнинг хусусияти ва турли хил ахборот турларини узатиш ва қабул қилиш учун касбий эҳтиёж сифатида (нафақат мавзу, балки диагностик, ҳиссий бошқарувга турли ижтимоий-маданий тажрибадаги фарқлар туфайли нуқтаи назарлар) шуни талаб қилади[6].

Замонавий Олий таълим педагогининг турли хил фаолият турлари билан самарали ишлаш қобилияти ахборот оқимлари ва уларни қайта ишлаш, технологик ва коммуникация маданиятини ривожлантиришнинг юқори даражаси билан белгиланади.

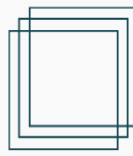
Узлуксиз таълим тизимининг ривожланиши билан ёш оралиғи тренинг иштирокчилари сони кенгроқ бўлади, бу эса олий мактаб педагогини ёш билан боғлиқ ҳолатларини талаб қилади, ахборот-коммуникация эҳтиёжлари динамикасини ҳисобга олган ҳолда уларни қондириш йўллари, шахсий ривожланишнинг турли босқичларида ҳиссий, когнитив ва нутқ соҳаларининг хусусиятларини билишга олиб келади[7].

Талабаларнинг йўналганлиги ва табиатига қараб самара берадиган педагог имкон қадар самарали касбий кўникмаларини шакллантириш имконига эга замонавий педагог компетентлигидир.

ЗАМОНАВИЙ ПЕДАГОГ компетентлиги деганда - педагогнинг турли зиддиятли ҳолатларни ҳал қилиши мумкин бўлган ижобий, самарали имижда эга бўлиши, турли педагогик вазиятларда ўзининг таассуротларини бошқаришга, ўзаро таъсир яъни имижд малакасига эга инсон тушинилади.

<https://ejedl.academiascience.org>

Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning is a scholarly peer reviewed international Journal

В.М.Шепел "имидж-бу инсон ҳаётидаги энг муҳим шакл, белги, шу туфайли одамлар кучли шахсий ва ишбилармонлик хусусиятларини намоён қиладилар" [25, с.142-143] деб тақдлаб ўтган.

Имиж-муайян умумлаштирувчи мавжуд шахснинг хусусиятлари, унинг барқарор индивидуал сифатлари, вақт туфайли муайян қатламга мансуб, типик яшаш шароитидир. Имижнинг асосий қисми унда хулқ-атвор, имо-ишоралар ва юз ифодалари энг таъсирли қисмидир[8].

Имиж деганда ақлий тафаккур натижаси тушунилади, объектив ҳодисанинг, инсон объектив борлиқни идрок этиш асосида ахборотни сиқиб чиқаради, унинг яхлит, умумлашган имижи шаклланади.

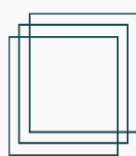
Касбий имижнинг ўзига хос хусусиятлари бор, у асосан касбий муваффақиятни белгиловчи идрок, хатти-ҳаракат, учрашув (шахс бир-биридан фарқли ўлароқ, идрок ва ўз-ўзини идрок қилишга урғу қаратилган инсон воқелиги, индивидуаллиги). Касбий имиж - касбнинг мослаштирилган имижи, яъни ҳиссий жиҳатдан умумлаштирилган одатда, бир касбий рамзий имиж суггестив таъсирга эга бўлган табиат бошқаларга психологик таъсир қилади. Олий таълим педагогининг касбий фаолияти таҳлил қилинганда технологик ва технократик ҳолатларни қачон қандай ташкил қилиши, креативлиги, муаммоли ҳолатларни енгиш кераклиги, умуман олганда касбий фаолиятда биринчи навбатда янги кўникмаларни ўзлаштириш сифати, янгиликларни тез қабул қиладиган, инноватор ҳолатда қаралади[9].

Технологияларни қўллашда кўпроқ педагогнинг муҳим касб-хунар фаолияти мотивлари ётади.

Олий таълимда самарали ўқитиш учун зарур бўлган компетентлик турларини таҳлил қилишда муваффақиятли ишлайдиган педагоглар борлигини аниқлай олиш қуйидагиларда кўринади:

- а) талабаларнинг шахсий сифатларини акс эттириш ва уларга ғамхўрлик қилишни ривожлантириш;
- б) билиш, олдиндан кўриш ва реакциясини ҳисобга олиш;
- в) намоёиш этиш ўз имкониятларини ва кадриятларни, шахсий фикрлаш йўлларни чуқур билиши ва тажрибага эга бўлиши;
- д) ташқи ижтимоий омилларни тушуниши. Schneider, Клемп ва Кастендиек (Schneider, Клемп, 1981 Кастендиек), шунингдек, тергов педагоглар самарали меҳнат қилишлари зарур бўлган хислатлардир[10].

Таълим олувчи билан субъект-субъект муносабатларини қуришнинг энг мақбул йўли гуманистик марказлаштиришдир. Педагогнинг талабани индивидуаллаштириши, унинг касбий ва шахсий майлларини аниқлаш жараёнига қаратилган иши, ижобий шаклланиши ва ривожланиши, ўз-ўзини англаши, касбий ўз-ўзини англаши алоҳида ўрин тутати.

Олий таълим муассасасининг ўқув жараёнида амалда педагогнинг қадриятлар тизими амалга оширилиб, унинг ўз касбий фаолиятининг ўз-ўзини қадрлаши муҳим ўрин тутди деб ҳисоблайди- педагог О. И. Попова. "Педагог" нинг таълим ва тарбия билан шуғулланувчи мутахассис сифатидаги тенг шартларда мулоқот орқали талабанинг мулоқот қилиш қобилиятини ривожлантирди, шундай қилиб, педагогик жараённинг гуманистик йўналтирилганлигини таъкидлайди[11].

Олий таълим педагогининг замонавий имижини (тенг бошқариладиган) кўп функцияли фаолиятининг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда қурилади ва тингловчиларнинг психологик хусусиятлари, унинг йўналганлигини акс эттиради.

Педагогик қулайлик яратишда таълим-тарбия жараёнини ривожлантириш, таълим сифатини маҳсулдорлигини оширишда касбий-педагогик жараён мавзуларини махсус услубидан келиб чиққан ҳолда педагогларнинг мулоқоти ва шахси шакллантирилади[6, 441].

Мулоқотда педагог инсон кўмакчиси бўлишга интилиши керак, яъни шахсий ташаббускорлик ва бошқалар билан ҳамкорликни шакллантириш керак[13].

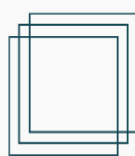
Енгиллаштириш вазифасини амалга ошириш орқали, педагог талаба учун мулоқот, уйғониш ва ошқор қилишда кўмакчи бўлади, унинг билиш қизиқишлари, шахсининг аҳамиятини таъкидлайди ва мустаҳкамлайди. Алоқани енгиллаштириш техникаси оддий бўлишига қарамай иқтисодий, тўғридан-тўғри, манфаатдор, дўстона қараш, самимийлик, қўнғироқ, тегишли илтифот, муваффақиятли фаолиятни қўллаб-қувватлаш, осонлаштириш вазифасини амалга ошириш жуда мураккаб[12].

Функционал эътиборга эга бўлган педагог имиджини психологик қулайлик яратиш орқали " талаба билан мулоқот қилиш", "уюшган мулоқотда иштирок этиш", "юксалиш" каби ифодаланган шарт-шароитлар талаба яқин келажакда эриша оладиган даражага эришади.

Хулоса: Шундай қилиб, педагогнинг хатти-ҳаракати моделини танлаш унинг имижини шакллантиришда омил сифатида тушунилади. Хулқ-атвор яратиш учун қуйидаги мезонларга эътибор қаратиш лозим:

- ахлоқий мукамалликни, ҳалоллик, адолатлилик, виждонлилик ва уларнинг қатъиятлилиги каби тушунчаларни тўғри талқин қилиш, инсоний хулқ-атвор моделини танлашнинг тўғрилигини маънавий кафолати ҳисобланади. Инсон ўзига хос вазиятларни ҳисобга олган ҳолда ёки вазиятни тасодифан топиши орқали ўзини ривожлантиради. Хулқ-атвор моделини оптималлаштиришнинг энг муҳим шартини вазиятни интуитив баҳолашдир.

Инсоннинг олдига қўйган мақсади, мақсадни изчил қурилган вазифаларга ажратиш фойдалидир, шунинг учун уларни амалга оширишда унга қўйилган муҳим қадам ҳисобланади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Жўраева С.Н. *Замонавий педагогнинг касбий компетенцияси ва имижининг психологик омиллари*. Монография. Т. 2019- 140б
2. Jurayeva S. N., Kiyamov N. S., .. Cultural and historical prerequisites for the development of the innovative potential of the subject of creativity . Psychology and education (2021) 58(1): 2870-2873 issn: 0033307
3. Jurayeva S. N., Jumayev S. Q. *Psixologlarning etiket tamoyillari O'zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi Harbiy-texnik instituti axborotnomasi / www.mghti.uz*
4. Жўраева С.Н. *Ўқитувчи имиджи масъулияти билан ўзаро алоқадорлик уйғунлиги № 2, 2021 "Psixologiya" ilmiy jurnal.*
5. Akramova, F. A. (2020). Main requirements psychological service for families. European Journal of Research and Reflection in Educational Science, Great Britain Progressive Academic Publishing, 16-18.
6. Akmalovna, A. F., Safarovna, T. M., & Shakatulloyevna, U. S. (2021). Violence In The Family And The Need For Psychoprophylactic Measures. The American Journal of Applied sciences, 3(02), 63-72.
7. Akramova F. MAIN PROBLEMS OF PROVIDING PSYCHOLOGICAL SERVICE TO THE FAMILY. Science and Society. 2021;2020(4):105-7.
8. Akmalovna, A. F. (2015). Problems of psychology of gender equality in the system of higher education. Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития, 1(13 (eng)), 273-275.
9. Djuraeva SN. Specificity and Features of Application Modern Innovative Technologies Training to Higher Education. Eastern European Scientific Journal. 2018;4:136-9.
10. Jo'rayeva, S. N., & Jumayev, S. Q. (2021). *Psixologlarning etiket tamoyillari. O'zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi Harbiy-texnik instituti axborotnomasi, 7(13), 95-101.*
11. Жўраева, С. Н., Азимова, Г., & Юнусходжаев, З. **ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАР. ИННОВАЦИОН ФАН-ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ БАРКАМОЛ АВЛОДНИ ВОЯГА ЕТКАЗИШДАГИ РОЛИ ВА АҲАМИЯТИ, 60.**
12. Жўраева, С. Н. (2021). **КОГНИТИВ ҚОБИЛИЯТНИНГ ЁШЛАР ТАЪЛИМИДАГИ РОЛИ.** Academic research in educational sciences, 2(11), 1404-1409.
13. Жўраева, С. Н. (2021). **ЎҚИШ ФАОЛИЯТИ ТАЛАБА ПСИХИК ЖАРАЁНЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШИГА ТАЪСИРИ.** Academic research in educational sciences, 2(10), 1219-1230.